

“Viņa ir karostniece..”

Teksts un piezīmes Endrjū Gifs Patersons /*Andrew Gryf Paterson*/
2016. gada pavasarī. Tulkojums no angļu val. Kristīne Briede

“Aizmirsti, vecīt, viņa ir karostniece... Latvijas “citplanētiešu” pase. Tas nenotiks.”

Izretis, bet gadās tādas īpašas reizes, kad dzīve dod tev iespēju kļūt liecinieku un pat līdzdalībnieku realitātes pārtapšanā par zinātnisku fantastiku. Pārtapt un tad atkal atpakaļ realitātē. Slavenais rakstnieks, šķiet, toreiz to īsti pat nepamanīja - savus paša vārdus. Teju vai baltā maģija, burvestība, bet visatbilstošāk - “Spoku grāfiste” bija grāmatas nosaukums, ko viņš parakstīja.

Man bija neērti lūgt viņam to rakstīt divreiz. Vienu kā veltījumu savam avataram *agryfp* un otru – “K@2” Kultūras un informācijas centram Liepājas Karostā. Taču tas bija Starptautiskais Lokatīvo jeb Vietrādes mediju pagrieziena punkts – tā vērts, lai to nostiprinātu un iezīmogotu materialitātē, neskatoties uz ierasto protokolu.

Vārdi, kas vispirms šķērsoja Atlantijas okeānu - no Liepājas Karostas, *#kultani* [1] uz Zviedriju un pēc tam tālāk apkārt pasaulei pa savienotiem zemes – jūras optiskiem kabeļiem. Trīs teikumi daudzu citu starpā. Mēs ziņojām no RIXC Jauno mediju kultūras centra radošās darbnīcas tajā vietā laikā no 2003 gada 16.-26 [2]. jūlija ar mūsu kuratoriālā pārstāvja Marka Tutera /*Marc Tuters*/ starpniecību, no pirmās radošās darbnīcas, kas apvienoja māksliniekus, hakerus, domātājus, programētājus un kuratorus zem viena ar “vietrādes mediju” zīmi apzīmēta jumta. Mēs, kas pētījām jaunās mobilitātē un vietrādē balstītās tehnoloģijas, ieskaitot Savienoto Valstu militārās industrijas kontrolēto Globālās pozicionēšanas sistēmu. Ir viegli aizmirst, ka tikai pirms dažiem gadiem ASV valdība bija noņēmusi savu aizliegumu izmantot GPS civilām vajadzībām. Simboliski mēs tur bijām novietoti pateicoties radošai kūrēšanai un pasākuma organizācijai no latviešu uzņemošās puses. Darbnīca notika strīdīgā vietā, kādreizējā Impēriskās Krievijas celtā kara ostā (Liepājas Karosta), kas vēstures līkloču rezultātā atkal, pēc nacistiskās Vācijas un Padomju Sarkanās armijas okupācijas, bija Latvijas teritorija. Un tagad bija pienākusi kārtā uz Rietumu tehnoloģijām orientētiem māksliniekiem - kartēt un iespējams pagriezt, izlocīt visas tur uzkrātās slāņojumu kārtas jaunos rakstos. Viss kopā - gan vārdi un interešu biti veidoja ziņojumu, kas izplatījās blogosfērās 2003. gada jūlijā - augustā un iedvesmoja viņu, Viljama Gibsonu,[3] kurš tobrīd pārlūkoja tīklu... Viņš uzrakstīja ātru, raksturīgi noskaņas pilnu rindu, par - kā es to iedomājos - gudru, izdzīvošanas instinkta pilnu, stipru, bet, iespējams, piemīlīgu “Viņa ir Karostniece...”

Šie drīz vien citētie vārdi tika pārpublicēti - vispirms mūsu pašu - ieinteresēto personu publikācijā, kas stāstīja par notikušo. Vēlāk uz tiem atsaucās citi rakstītāji, kas atspoguļoja vietrādes medijus kā plaukstošu kultūras nozari. Starp ziņojumu plūdiem medijos, kas uzkrājās datu serveros par enerģijas avotu vietām, plūda un veidojās arī iztēle - padomā, ka tie faktiski bija tur ar tevi, tavā kabatā, tavā somā, tavā atmiņā, tavā dvēselē... Šie vārdi "Aizmirsti, vecīt..., viņa ir karostniece. Latvijas "citplanētiešu" pase.[4] Tas nenotiks." tika lielākoties aizmirsti. Palikuši ēterā. Izņemot, varbūt, to prātos, sirdīs un "aknās", kas bija klāt tur tajā pirmajā vietrādes mediju darbnīcā 2003. gada jūlijā. Un varbūt tikai īslaicīgi priekš tiem, kas tur nebija un nerakās cauri datiem pa atmiņas savijušiem tīkliem.

Un, tātad, atgriežoties pie materialitātes, bija divi grāmatu eksemplāri ar veltījumu ierakstiem. Viens palika manā īpašumā un es precīzi zinu tā atrašanās vietu telpā – tas ērti ievietojies starp daiļliteratūru un dzeju, un atrodams relatīvi tuvu. Otrs, adresēts K@2/Karostā tika izsūtīts pa pastu no Čikāgas. Nav droši zināms, kur tas palika. Vai nu nekad nepienāca, vismaz neviens vairs neatceras, kur tas palika un kā beidza savas gaitas. Tās bija briesmīgas dienas. Taču man patīk poētiskais fakts, ka vienas kopijas pēdas nav sadzenamas – atmiņa pār-vietota un ārpus laika.

Fiziska medija gabals, kurš izgaisis no savas īstās vietas pasaulē. Patiesībā, tas tagad ir ne-laikmetīgs. Lai atkal citējam Viljamu Gibsonu no viņa literāri pētnieciskā bloga (Otrdiena, 2003. gada 5. augusts): "Tas patiešām ir spoku dialogs uzrakstīts spoku medijā, lai vai ko mēs iesāktu".

[1] *Kultani* ir somu valodas vārds, kurš burtiski nozīmē “mans zelts” (kulta+ni), un ko parasti lieto kā mīlestības un pieķeršanās apliecinājumu tādā nozīmē kā “mans dārgais/ā”. Patersons lietojis šo frāzi kā atsauci kopš 2015. gada, ar tā palīdzību apzīmējot vērtības apliecinājumu vietām, personām, arī kā atsauci uz iztēlotām, anonīmām personām. Tas var tikt uzskatīts par (atkal romantiskā nozīmē) vietrades mediju. Personiska atruna: viņš neatklāj, vismaz ne publiski, vai termins attiecas uz konkrētu personu vai personām, ko viņš pazīst. Pieņemiet to kā kontekstuālu mediju artefaktu.

[2] Starptautiskā radošā darbnīca ar nosaukumu “Vietrades mediji/*Locative media*”, kas orientējās uz GPS, kartēšanu un pozicionēšanas tehnoloģijām norisinājās 2003. gada 16.-23. jūlijā “K@2” Kultūras un informācijas centrā, padomju militāristu pamestā zonā Liepājā, Baltijas jūras krastā. Darbnīca saveda kopā starptautisku mākslinieku un pētnieku grupu, kas interesējās par mobilās ģeogrāfijas jēdzieniem un vēlējās izpētīt kā bezvadu tīklošanās ietekmē laiktelpas un sociālās organizēšanās fenomenus. “”Vietrades mediju” noslēdzošais ziņojums [01-08-03]: Kartēšana. *Zona/Mapping. the Zone*”, ko uzrakstīja Marks Tuters /*Marc Tuters*/ tika publicēts šeit: <http://locative.x-i.net/report2.html>

[3] Pēc vikipēdijas ziņām Viljams Fords Gibsons /*William Ford Gibson*/ - dzimis 1948.gada 17. martā ir amerikāņu un kanādiešu zinātniskās fantastikas literatūras rakstnieks un esejists, plaši atzīts pionieris šī žanra atzara - kiberpanku literatūras izveidē. 1970.-to gadu otrajā pusē, uzsākot rakstnieka karjeru, viņa pirmie darbi bija drūmi, *noir*, tuvajai nākotnei veltīti darbi, kas pētīja tehnoloģiju, kibernetikas un datortīklu ietekmi uz cilvēku - “zema standarta dzīves līmeņa un augsto tehnoloģiju kombinācija” - un palīdzēja izveidot informācijas laikmeta ikonogrāfiju pirms interneta visuresmes 1990-tajos. Gibsons ieviesa terminu “kiberpanks” savā īstāstā “Deģošais hroms (1982.) un vēlāk popularizēja to tālāk plaši atzītajā debijas romānā “Neiromants” (1984. - vienīgais rakstnieka romāns, kas tulkots latviešu valodā). Šiem agrīnajiem darbiem vēlāk tikusi piedēvēta zinātniskās literatūras “atjaunošanas” loma, pēc tad, kad žanrs bija kritis nevērībā 1970-tajos. “Spoku grāfiste/*Spook County*” (2007.) ir politisks trilleris, kura darbība norisinās mūsdienu ziemeļamerikā. Tajā aprakstītie notikumi aizsākās jau iepriekšējā romānā “Raksta atpazīšana/*Paternal Recognition*” (2003.) un tos tālāk turpina nākamais romāns “Nulles vēsture/*Zero History*” (2010). Sākotnējā romāna konceptā galvenā varone bija sieviete - tīkla teorētiķe, kas interesējās par vietrades tehnoloģijām, tomēr viņas tēls un profesija turpmākā darbības attīstībā mainījās. Grāmatā pētītās tēmas iekļauj vietrades tehnoloģiju visuresmi, kibertelpas izgriešanos un politisko klimatu Amerikas Savienotajās valstīs pēc 2001. gada 11. septembra. Grāmatas atvēršanas un apspriešanas pasākumos, Gibsons esot stāstījis kā ietekmējies no agrīnajām vietrades mediju interneta lapām un “vietrades mākslas”. Sekojošā intervijā Tomam Nislī/*Tom Nissley* /2010.gadā vietnei Amazon.com, viņš citēts sakām: “Kad es sāku, es domāju, ka “vietrades māksla” strādās tikpat labi kā iegremgšanās tehnoloģija manos iepriekšējos darbos. ... Tad man iepatikās tas, ka izrādījās, tā tomēr nebūs”. Reference: Nissley, Tom (2010). “Pāri Spoku grāfistes robežai: intervija ar Viljamu Gibsonu, Amazon. com. Iegūta 2010. gada 2. janvārī (vairs nav tīklā).

[4] “*Alien* ir angļu valodes vārds, kas nozīmē svešo, ārzemnieku, taču šeit apzīmē arī Latvijā dzīvojošus nepilsoņus, kuriem piešķirta nepilsoņa pase ar angļu nosaukumu “alien passport”. Šādas pases tika piešķirtas bijušajiem Latvijas Padomju Sociālistiskās republikas iedzīvotājiem, kas pēc Latvijas neatkarības neieguva Latvijas pilsonību. Ironiski, atsaucoties uz angļu apzīmējumu, šādas pases tiek sauktas arī par “citplanētiešu pasēm”. 2016. gada janvārī veiktajā pētījumā nedaudz vairāk par 250 000 personām (apm. 11,8% iedzīvotāju) vēl aizvien ir šīs pases nēsātāji. Atsauce: [https://en.wikipedia.org/wiki/Non-citizens_\(Latvia\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Non-citizens_(Latvia))

Par autoru:

Endrjū Grifs Patersons /*Andrew Gryf Paterson*/ (SCO/FI/LV) bija pirmās Vietrādes mediju darbnīcas (16.-23.07.2003.) dalībnieks, kā arī viens no organizētājiem, komunikatoriem pirms un pēc darbnīcas. Darbnīcu organizēja RIXC Jauno mediju kultūras centrs, sadarbībā ar K@2 Kultūras un informācijas centru, kas darbojās Liepājas Karostā no 2000. - 2008. gadam, kā arī neatkarīgais kurators Marks Tuters (toreiz bāzēts Monreālā, pašlaik Amsterdamā). Darbnīcas laikā viņš strādāja kopā ar programmētāju Džo Valšu /*Jo Walsh*/, lai izveidotu prototipu "Vietrādes paketei" ar mediju un meta datiem. Kopā ar vietējo iedzīvotāju Vladimiru Gekovu (toreiz 17 gadus vecu) un vēl vienu darbnīcas dalībnieku Pītu Gomesu /*Pete Gomes*/ mēs pētījām tā saukto agrīno mobilo kameru "Snapchat" *bluetooth* tīkla diapazonā. Sadarbībā ar toreizējo RIXC kultūras project producenti Signi Pucenu, šie pētījumi veidoja agrīnu vietrādes mediju naratīvu ar nosaukumu "Kartējot un šujot kopā mitoloģijas". Šis darbs tika izstādīts 2004. gada septembrī K@2 mākslas galerijā "K.Māk-sla?" Karostā ES programmas Kultūra 2000 atbalstītā projektā "Starpkultūru kartēšana", ko koordinēja RIXC. Vairāk informācijas: <http://locative.x-i.net>

Patersons bija viens no darbnīcas dalībniekiem, kuru atgriezās Karostā regulāri turpmākos gadus, kamēr darbojās K@2 kultūras centrs, ieskaitot 2003. gada septembri, 2004. gada aprīli-maiju, 2005. gada Ziemassvētku - Jaunā gada periodu, kā arī katru jūniju no 2005.-2008. gadiem. Vēlāk viņš tur viesojies vairāk kā 10 reizes, ieskaitot 2015. gada 5. novembri, kad vadīja pirmo Vietrādes mediju darbnīcas pārgājieni pa "atmiņu vietām" no pirmās vietrādes darbnīcas. Pārgājiena dalībnieki bija neliela starptautiska 5 cilvēku grupa, kuras sastāvā bija media mākslas pasniedzēji un studenti Liepājas Universitātes Mākslas pētījumu laboratorijas starptautiskās mācību nedēļas iWeek ietvaros. Viņš cer, ka tā nav pēdējā reize. Patersona darbe apskatāmi šeit <http://archive.org/details/@agryfp>